

Eredetileg levéltáros voltam, de a rendszerváltás óta történészként foglalkoztatnak, ami azt jelenti, hogy tekintélyes kollégáim, a szakma arisztokratái, amikor jelentős műveket hoznak világra, a segédmunkákat velem végeztetik, s persze közreműködésem is hitelesíti műveiket. Előfordul, hogy szerepem jelentősebb, néha a mű egészében az én alkotásom, ám erről senki sem vesz tudomást, legkevésbé az illetékes nagyúr, aki szerzőnek hiszi magát. Higgyen, amit akar, én annyit hányódtam már életemben a különböző munkahelyek között, annyiszor rúgtak ki, vagy rúgtak belém politikai okokból, hogy már rég lemondtam a dicsőségről, beérem annyival, hogy itt legalább használnak.

állítólag álszerény kijelentések

A férjem, Bálint szerint ez a szerénység visszataszító, a közönyösség beteges, ő mindenesetre kényesen ügyel a tudományos rangjára meg a neki járó tiszteletre. Szerintem meg gyerekes hiúság ez, de ennél nagyobb bajunk ne legyen, imádom Bálintot, talán még jobban, mint negyven évvel ezelőtt, és nekem elég, ha őt elismerik. Hoppá, ezt nem kellett volna mondanom, mostanában Bálintnak fizikai fájdalmat okoznak az efféle, állítólag álszerény kijelentések, mert kellemetlen bűgást hall tőlük, és furcsa, éles villanásokat lát, s úgy tartjuk, annyi ostobaság kering a világban, legalább mi ketten ne süllyedjünk le az általános színvonalig, én például ne ciripeljek buzgó tücsökként a szakma tűzhelyén, ha képtelen vagyok önérzetesen viselkedni, menjek pszichológushoz. Bálint előkelően mondja, drágám, keressél fel egy pszit. Mióta hatvanéves elmúlt, a férjem kicsit sznob. Sűrű levélváltásba és nagy barátságba keveredett a generatív nyelvten megalkotójával, a világhírű Noam Chomskyval, aki a MIT -en tanít. Hogy mi a generatív nyelvten, azt Bálint még nem magyarázta el nekem, de valamelyik vasárnap majd időt szán rá, csak mostanában túlságosan elfoglalt, sokat sportol, hogy jövőre, amikor nyugdíjba megy, ne legyen üres az élete. Szegény, nagyon retteg a nyugdíjas létől, ötvenévi szünet után újra zongorához ült és fáradhatatlanul gyakorol.

Nekem egyre zakatol a fejemben, megmarad-e az állásom, vagy magával sodor az általános elbocsátási hullám. Az intézetben belül valami készülődik, apró jelek árulkodnak erről, egy erőltetett köhintés, egy elfordított fej, egy elharapott mondat, mikor az ebédlőbe lépsz... Kollégáim szeméből próbálom kiolvasni a sorsomat, megannyi rejtvény, a főnök titkárnője köhög, ha meglát, Szendrőné és a kis Léna, akikkel egy szobában dolgozom, rejtélyesen pusmognak a hátam mögött, paranoiás volnék? Mayer úr, a portás minden titkok tudója, reggel mély szánakozással üdvözölt, a hangját valóságos gyászéneknek hallottam.

És ma volt a nap, amikor a főnök azt üzentte, legyek készenlétben, mert beszélni akar velem. Várakozni nem jó, az embert megbénítja a szorongás. Érthető, hogy nem tudtam semmi hasznosat csinálni. Dermedt lelkiállapotomban lassacskán megettem az óriás tortát, amit öcsém egyik gyerekének születésnapjára hoztam el a cukrászdából, almatorta normann módra, tizenkét szelet. A legenda szerint Hódító Vilmost köszöntették ezzel a tortával ezerhatvanhatban, amikor Anglia földjére lépett. Miközben ettem, úgy éreztem, idegnyugtató hatása van. Később, jóval később, amikor rosszul lettem, be kellett ismernem, hogy tizenkét tortaszelet elfogyasztása játszadozás az öngyilkossággal.

A főnök végre hívatott. Elém tett egy régi könyvet, fellapozta, valamit magyarázott, de képtelen voltam figyelni rá, forgott velem a szoba, ő meg egy furcsa propellerre hasonlított, én kapaszkodni próbáltam, beszéltem is, de hogy mit?! A mosdóban, a köveken fekvé tértem magamhoz, a kis Léna bámult rám rémülten. *Hát élsz?* – örvendezett azon a vékony kis hangján, *igazán élsz?* Ő vitt haza taxin, és tőle tudtam meg a történeteket. Majdnem meghaltam, ez tény. Kirúgás viszont nem fenyeget. *Akkor mi a gond?* – kérdezné az öcsém.

feledve a szép hazatérést

Istenem, hogy vártam aznap este a férjemet! Egész nap ki volt kapcsolva a telefonja, valami szakmai rendezvényen ült, nem tudhatott a történetekről, bevallom, arra vágytam, hogy sajnáljon, aggódjon, sőt ahogy szokta, rémülten kapkodjon, becézzen, de ő akkor lótuszevő társaival vígan lakomázott, ahogy a hexameterekben áll: feledve a szép hazatérést. Aki azt hiszi, hogy pszichedelikus látomásai csak a kábítószer fogyasztóknak vannak, alaposan téved, az eredményes munka, a jó vita, a pezsdítő társaság is el tudja venni kis időre az ember esztét. Ráadásul Bálint aznap különösen sikeres előadást tartott, és egyhangú szavazattal választották az elnökségbe, emellett jól evett, ivott, jó barátok és barátnők vették körül. Megsimogatta a fejemet, megpaskolta az arcomat, valamit gügyögött, hogy aludjam ki magam, reggel mindent megbeszélünk, és eltűnt a dolgozószoba ajtaja mögött. Sejtettem, hogy Chomskyt hívja. Itt akkor este tíz volt, Bostonban délután öt, az öregúr valószínűleg túl volt a lunch utáni álmán,

Bálint lelkesen magyarázott, nehéz elképzelni, hogy akadjon amerikai, helyesbíték, akadjon bárki a világon, aki érti a férjem angol kiejtését, a jelek szerint azonban Chomskyval ez a csoda is megtörtént. Nem tudom, Bálint mikor feküdt le, mert azonnal elaludtam. Reggel korán elment hazulról, csak egy levélkét hagyott: *„Kicsim, te a világvégét is átaludnád? Tegnap hatalmas dolgok történtek, de nem tudom elmesélni, mi és hogy, mert most három napra Szegedre megyek, ne aggódj, a szőrmegalléros kabátomat viszem, majd hívlak, ha lesz egy perc időm...”* Arról egy szó se, miért megy Szegedre. És nem hívott. Bizonyára egy percnyi ideje sem volt.

Eltelt egy hét.

A múltban botorkálok, de ezt voltaképpen megszoktam már, hiszen mostanában minden napunk másnapja történelemmé alakul, kitüntetett pillanattá, amikor – állítólag – az ember akarata a véletlennel találkozik...

Leültem a géphez, és semmi sem jutott eszembe. Bálint szerint minden azon múlik, hogyan kezd valamit az ember. Világra jövetelt, tanulást, munkát, szerelmet, halált. Mondjuk, indítsak egy Goethe-idézettel, a Faustban csomó érintetlen bölcsességet találok, csak ne legyen túl hosszú, és persze túl rövid se, és vágjak bele... „Az értelem valóban itt a fő?” Tán így jobb: „Kezdetben volt az erő.”

Belevágok.

Már nagy halom jegyzetet gyűjtöttem, és tisztán látom, hogy függetlenül a gondolatok és tények ide-odacikázásától térben és időben, munkám szilárd alapja az a három év lesz, 1439 ősztől 1442 teléig, amikor a két részre szakadt Magyarországon két király uralkodott, Habsburg Albert özvegye, a harminckét éves Luxemburgi Erzsébet, és a tizenhat éves Ulászló. Kusza világ ez, öldöklő hatalmi vágyak versengése, polgárháború. Erzsébet biztos helyre akarja menteni Szent István koronáját, a veszélyes feladat végrehajtásával a királyi gyerekek szárazdajkáját, Kottanner János bécsvárosi tanácsos feleségét bízta meg. Ez az okos és bátor asszony (készülő könyvemben

hosszan írok róla) éjszaka kel át segítő társaival a befagyott Dunán, furfanggal és lélekjelenléttel, baj nélkül elszállítja a koronát Komárom várába, ahol biztos helyre rejti. Hála neki, nagyszabású szertartás keretében tavasszal megkoronázhatják Erzsébet háromhónapos kisfiát, V. Lászlót. A polgárháború azonban csak két év múlva ér véget, amikor Erzsébet végre lemond a trónról László javára. Rejtélyes végkifejlet, hogy a királyné hat nappal később, ismeretlen betegségben, mindössze harmincnégy éves korában, váratlanul meghal.

A történelmi témák megítélésénél elvi alapon nem értek egyet Bálinttal, őt ugyanis a régen volt események csak akkor érdeklik, ha Angliában történtek. Régi, meghitt szokása, hogy szilveszter este Churchill emlékére üríti poharát, az apósomtól tanulta, akinek családjában a háború alatt ez lelkesen gyakorolt szertartás volt. Chomsky szerint a Közép-Európában honos Churchill-kultusz legalább olyan nevetséges, mint az angolok múltba fordulása, én azonban a szigetország lelkes híve vagyok, mert ők, más népekkel ellentétben, nem hiszik, hogy a gondolkodás valami veszélyes fertőző betegség.

*Holnap Szent Bálint napja lesz,
Mindjárt reggel korán;
És ablakodnál párodul,
Ott leszek én, leány...*

Ez a nap nekünk mindig különösen kedves. Bálint szegény családból származik, egy szelet csokoládénál gazdagabb ajándékot gyerekkorában sohasem kapott. Házasságunk első éveitől én igyekszem kárpótolni. Ajándékkal ébresztem, különleges reggelit csinálok, és este étteremben vacsorázunk. Késő este Bálint még megkeresi jól elrejtett további ajándékait. Sógornőm, Kriszti szerint ez infantilizmus. Könnyen ítélkezik, őt gyerekük van, nem nagyon érti, miért játszunk hülye játékokat, miért nem csináltunk mi is inkább gyerekeket, mikor még lehetett volna. Miért is nem? Csitt! Ez fájó pont. Ma már elég volt a fájdalomból, reggel, délben és este is kerestem Bálintot, a készüléke süket, vissza nem hív. Késő este jelentkezett, beszédes volt, figyelmes és érdeklődő, talán túlságosan is, mint aki meg akar felelni, de elképesztő ügyességgel egyetlen kérdésemre sem válaszolt. Nem mondta, mikor jön haza és miért van ott.

ellenszenves kis féreg

Ám most nem törhetem ezen a fejem, készülnöm kell, a főnök berendelt, tudni akarja, hogy állok a munkával, és tehet-e értem valamit, szeret fáradozni értünk, szereti magát nagy és jó embernek érezni, meggyőződése, hogy nélküle semmi sem oldható meg. Mellesleg a főnök nagyon nem szimpatikus, mondjuk ki, egy ellenszenves kis féreg. Kávével és keksszel kínál, és merő szórakozottságból – vagy gonoszságból – megkérdezi, hány évesek a gyerekeim, és mi érdekli őket, aztán bocsánatot kér, mert tapintatlan volt, elfelejtette, hogy az ég engem nem áldott meg gyerekekkel. Neki három fia van, a sors igazságtalanul osztja kegyeit, sőt néha szemétkedik, és az arcodba röhög: egy ilyen férgecskét, mint a mi főnökünk, aki ráadásul húsz évvel fiatalabb nálam, minden jóval elhalmoz. Bálint utálja, ha így beszélek, ilyenkor megfedd: Aki atyjafiát csúnya szóval illeti, az megérdemli a gyehenna tüzét... Néhány századdal előbb az uram biztosan prédikátor lett volna...

Fókuszáljak a történelem titkos rugóira, tanácsolja atyaian a főnök, miután referáltam neki a munkámról. Eszemben sincs bárhova fókuszálni, már felálltam, már mennék, de ő enyhe zavarral közli, hogy van még valami. Lelkemre köti, hogy Sigismundról, makacsul így nevezi Zsigmond királyt, szóval róla csak érintőlegesen írjak, mert a problémával ő maga behatóan foglalkozik. A kis ízellábú nem tagadja, bűnösnek tartja Sigismundot, mert uralkodása második felében az európai ügyek rendezése foglalta le, és nem vette észre a magyarok közti széthúzást, emiatt a táborokra szakadás mint ősi átok azóta is érvényes a honi földön. Így mondja a mi kis bossunk: *honi*. Mintha engem becézne, édesmészesnek szólítana, *honey*. Én meg bólogatok, miért bólogatok? Jó, hogy Bálint nem lát ilyenkor. Elkalandoztam, férgecske zavartan makog valamit, lehet, hogy éppen szerelmet vall? Végül is jól karbantartott, zenét és természetet kedvelő hatvanas vagyok, ő meg egy kalandvágyó negyvenes... De nem, másról van szó. Bevallja, hogy színdarabot ír, a témát nem fedheti fel, csak annyit mond, irodalmi szenzáció lesz, a magyar történelem drámájának drámája. Rettegek, hogy esetleg beavat a titkába, de szerencsére nincs

szándékában, csak annyit mond, a befejezés még bizonytalan, racionalitás és irracionalitás között ingadozik, de több információt nem adhat. Megértően bólogatok. Az ajtóban megállít, suttog: ugye megkérhetem, hogy senkinek egy szót se? Méltósággal bólintok, mélyen a szemébe nézek, közös titkunk van, igazgató úr... Ideje szembenézni a ténnyel, hogy főnökünk elmeháborodott. Csodálkozol? – jegyezné meg Bálint, és Einsteinre hivatkozna, aki megmondta, kevés ember van, aki a szemével lát és az eszével gondolkodik...

Iszom. Jócskán.

Ma nem megyek be, azt mondtam, csőtörés van nálunk, a főnököske irtózik a csőtöréstől, ez gyerekkori trauma nála, a víz zubog, úszik a lakás, tanítónő anyja sikoltozik, ő bepisil, apja kihívja a tűzoltóságot, ő elbújik a fehérneműs szekrényben, bemocskolja a frissen mosott holmit, elverik. Az ízeltlábúaknak is van múltjuk.

Szóval a történelem titkos rugói... Jó téma, vágjunk bele. Bálint ugyan lebeszélne, ez nem tudomány, mondaná, ez lektúr. Na és ha így van? A lektúr a lépesméz, amely kedvet csinál az íztelen tudományhoz. Felolvastam ifjú ösztöndíjasunknak, a kis Lénának néhány sort Aeneas Silvio Piccolomini, sienai püspök bizalmas leveléből, amelyben beszámol a német császárnak pártfogoltja, az ifjú V. László életmódjáról:

„Reggel, alighogy ágyából felkel, görög csemegeborral és cukorba főtt dióval kínálják, mely után misét hallgat, majd amikor termeibe visszatér, terített asztal várja, szárnyas sültekekkel és magyar borral. Ebédre mindig legalább tizenhárom fogást és erős osztrák borokat szolgálnak föl, ezalatt bohócok, énekesnők és táncosnők előadásai a király érzékiségére hatnak, míg gyenge elméjét hízelgő udvaroncok a nagyság álomképeivel töltik meg.”

az ilyen csinos kis buborékok

Ez jó, mondta Léna, és azóta lelkesen tanulmányozza az akkori királyi udvarok szokásait. Azt hiszem, jó hatással vagyok erre a kislányra. Bálint szerint azonban csak áltatom magam, az ilyen csinos kis buborékok tovaröppennek az erőfeszítések elől. A férjem olyan furcsán, ünnepélyesen beszél az erőfeszítésekről, a nagy tudás, mondja, nagy fájdalommal jár, én viszont biztos vagyok benne, hogy ez nem igaz, némelyeknek a tudás boldogságot okoz. Ha ezt mondom, mindig ordít.

Utoljára tegnapelőtt küldött sms-t, hogy jól van, majd jön. De mikor? Reggel arra ébredtem, hogy talán kórházban van. A konferencia háromnapos volt, már több mint két hét telt el. Kénytelen voltam kutatni az íróasztalában, nem tudom, mit kerestem, talán valami jelet, de semmit sem találtam, csak egy furcsa idézetet egy papírfecnin: *a világon a legtisztább boldogság is magában rejtí a szenvedés előérzetét...* Goethe mondása.

pocsék lelkiállapotban

Ha reggelig nem jön haza, utána megyek, megkérem az öcsémet, hogy vigyen le Szegedre, szombat lesz, olyankor ráér. Nem könnyű elhatározás az öcsémekhez fordulni, mert örökké gúnyolódnak rajtunk, nevetséges öreg párnak tartanak bennünket. Már előre hallom a burkolt célzásokat, hogy miért irigylek Bálinttól néhány kellemes napot, amit nélkülem tölt el, bárhogya is múlatja az időt, ennyi jár neki, attól mi még a legendás pár maradunk. És hiába magyaráznom nekik, hogy én Bálint egészségéért aggódom, kiröhögnek. Az öcsém sokkal fiatalabb nálam, valamikor szelíd gyerek volt, csupa jóindulat, mindenki imádta, mióta a sógornőmmel van, állandó defenzívában vagyunk, mert folyton támadnak, csak azért nem kerülöm őket, mert gyakran bízzák ránk a gyerekeiket, mind az ötöt, vagy csak egyet-kettőt, és ha ettől megfosztanának, depresszióba esnék... Ezúttal másként viselkedtek mind a ketten. Az öcsém komoly maradt, nem tett gúnyos megjegyzéseket, a sógornőm is hallgatott, és megállapodtunk, hogy másnap reggelig várok, ha Bálint addig sem jön haza és hírt sem ad magáról, az öcsém levisz Szegedre. Olyan pocsék lelkiállapotban voltam, hogy majdnem elsírtam magam, hálából, amiért ilyen rendesek. Csak később jutott eszembe, hogy biztosan azért megértőek, mert tudnak valamit... Korán reggel sms jött Bálinttól, hogy este 9 körül itthon lesz. Az első percben visszazökkent a világ a normalitásba. Aztán pánik rohant meg, azért rohan haza, mert az öcsém értesítette, hogy Szegedre készülök. Hiszen ez valóságos összeesküvés. És mintha valaki pofán csapott volna, teljes bizonyossággal tudni véltem, hogy szerelmi ügyről van szó. Eddig valóban az egészségét féltettem. A szerelmi válságokon mi már régen túl vagyunk, már annyi mindent átvészeltünk. Most folyton csak erre gondoltam, és közben szégyenkeztem, amiért ilyen mélyre süllyedek.

Gyalázatos nap volt.

Leültem dolgozni, de semmi se jutott az eszembe. Kísérleteztem takarítással, főzéssel, összevissza kapkodtam,

végül elmenekültem hazulról. Erősen sütött a nap, ez megnyugtató. Csak jártam céltalanul, talán órákon át, végül bementem egy presszóba, jó ötlet volt, körülöttem zsongás, kivehetetlen beszédfoszlányok és nevetések, valahogy védettnek éreztem magam, a fiatal pincérnő kellemesen személytelen volt, nem olyan lenéző, mint sok kollégája, ha egy korombeli asszony egyedül ül be egy italra. Dupla adag gin-vodkát rendeltem, aztán még egyszer-kétszer ugyanazt.

Békésen üldögéltem, nem bántottak gyötrő gondolatok, egyszer csak észrevettem intézetünk igazgatóját. Egy kislánnyal ült összebújva, nekem háttal. Azonnal ráismertem a hátára, jellegzetes hát, az évek folyamán százszor is ültem e hát mögött. Ma görnyedtebb volt, mint máskor, mert le kellett hajolnia a kislányhoz, hogy a fülébe sugdosson, ki tudja mit. Kislány volt, tizenkettőnél nem több, inkább kevesebb, óriás adag fagyaltal előtt ült. Megdermedtem: Lolita, vigyázz, veszélyben vagy, menekülj!

A féreg tehát lelepleződött, három fiúgyermek köztiszteletben álló apja titokban kislányokat csábítgat. És senki sem tiltakozik? Majd én! Ha az állásomba kerül, akkor is...

A többi: rémálom. Részletekre emlékszem csak.

Hogy kiáltozok, olyasmiket, hogy vége a játszmának... Meg próbálom a síró kislányt védelmezőn magamhoz húzni, a kicsike azonban megrontója karjába kapaszkodik, minden erőmmel eltaszítanám a férget, és akkor hirtelen kijózanodom, már tudom, hogy egy ismeretlen embert támadtam meg, egy ártatlan állampolgárt, aki békésen fagyaltalozott a kislányával. Csak állok, földre sújtva, bénán és némán. A cukrászda vezetője rendőrt akar hívni, de a kislány apja nem engedi, ő csak minél előbb meg akar tőlem szabadulni. Úgy néznek rám, mintha elmebeteg vagy bűnöző volnék. Szeretném elmagyarázni a kislánynak és az apjának és mindenkinek, hogy én én vagyok, és nem egy örült öregasszony, de továbbra sem tudok beszélni. Aztán arra emlékszem, hogy a szimpatikus pincérnő kikísér az utcára, de lehet, hogy kilök az ajtón, és azt mondja, hogy ha bármikor meglátnak a cukrászda közelében, börtönbe juttatnak, én meg nem tudok válaszolni, csodálkozom, hogy még életben vagyok.

Még csak hét óra van, de Bálint már megjött.

A zongoránál ül, valahányszor megjön egy hosszabb útról, azonnal be akarja pótolni az elmulasztott időt. És mint mindig, a *Gyermekeknek* második füzetét ismétli, azokat a darabokat, amelyek valamikor fontosak voltak – de ez régi történet. Túl sok régi történet van, eltűnnek, felbukkannak, mindig más a jelentésük. A raktárszobában kuporgok, még nem akarok előjönni, gondolkodnom kell, nem számítottam rá, hogy Bálint már itt lesz.

a kíváncsiság életveszélyes

Kávéillat. Bálint specialitása. A konyhában is illatos étel fő, ilyesmiben virtuóz, meg a beszéd és a beszéd elkerülésének is mestere. Elég sokáig titkolta, hol van, miért van ott, ahol van, és kikkel van... Jogom van kérdéseket feltenni, noha tudom, a kíváncsiság életveszélyes, és jobb, ha nem tudom, amit tudni akarok... Most abbahagyta a zongorázást.

Nagy a csend...

Az utcáról jövő halvány fényben meglátom Bálintot, aki velem szemben a földön kuporog, mint egy házőrző kutya. Engem néz. Töprengve néz. Töri a fejét, ki vagyok? Nem szólít meg, én sem őt. Az arca elgyötört, akárcsak az

enyém, elnyűtt, öreg pár vagyunk, sem gyerek, sem unoka, élnék-e még, ha az öcsém gyerekei nem volnának? Bálint is a bolondjuk. Saját gyereket mégsem akart. Önkéntelenül ránézek, azt mondja, már órák óta itthon van, sajnos közben elfőtt a vacsora, de azért elmondaná, mit főzött, várja, hogy ámuldozzak. Nem ámuldozom. Válaszoljon a kérdéseimre, nem kell őket feltennem, vágjon bele.

Nem szólunk. Ki bírja tovább? Én a hallgatás mestere vagyok. Ő megkérdezi, gyakran sziesztázom-e itt a padlón? Nem válaszolok, ő válaszol magának, *aludni vagy ébren lenni*, mondja, *végül is mindegy, ha nincs befolyásunk a világ dolgaira*. Nagy igazság, válaszolom, elégedetten, bólint, én hozzáteszem, hogy ezt a nagy igazságot szilveszterkor az öcsémtől hallottuk... – *Valóban?* – csodálkozik. Legyintek, mindegy.

Hallgatunk.

Lehet, hogy időzített bomba fölött ülünk, lehet, hogy nincs bomba. Az igazság csak akkor derül ki, ha robban. Ijesztő perspektíva. Különös, hogy mind a ketten egyre jobban élvezzük.

kép | Mister G. C., flickr.com